

природи працюютою і спраглою до знань, мусила виробити в собі уміння проти-стояти шаленому ідеологічному тискові.

Багато українців покинули свою країну, але це не означає, що вони її зрадили чи забули. Любити Батьківщину можна й на відстані.

Письменники-емігранти у своїх публіцистичних статтях описують ряд психо-логічних особливостей української нації. М. Драгоманов наголошував на потен-ціалі українців до творення незалежності і в той же час на бездіяльності україн-ського народу. Є. Маланюк глибоко аналізував явище малоросійства як комплексу меншовартості, І. Багряний визначав психологію «збільшовиченої молоді», О. Те-ліга протиставляла «зразки громадянської мужності» громадянам, які прагнули «витягнути максимум матеріальної користи для себе». Автори проаналізованих праць були переконані, що під політичним тиском формувалися різні проблеми, відбиток яких помітно і сьогодні. Для того, щоб зберегти державність, треба знати, вивчати їх і обов'язково викорінювати.

Український народ зазнав багато злетів та падінь. Його знищували, викоріню-ючи культуру, мову, традиції, пам'ять. Білі плями на полотні історії замасковані викривленими фактами. Стерти їх може лише бажання пізнати правду, пробудже-не національною свідомістю.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Багряний І. На новий шлях. Чому я не хочу вертатися до СРСР? Молодь Великої Укра-їни і наші завдання. / Серія «Бронейна публіцистика». / Л. Івшина. – К. : ПрАТ «Україн-ська прес-група», 2012. – 112 с.
2. Драгоманов М. Листи на Наддніпрянську Україну [Електронний ресурс] : Ізборник. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/drag/drag207.htm>.
3. Маланюк Є. Малоросійство. Нариси з історії нашої культури (уривки). / Серія «Броней-нійна публіцистика». / Л. Івшина. – К. : ПрАТ «Українська прес-група», 2012. – 72 с.
4. Теліга О. Вибрані твори / О. Зінкевич. – К.: Смолоскип, 2006. – 344 с.

Калантаєвська Г. П.,
канд. філол. н., доцент
Дубініна М.,
група ЖТ-11

ГРАФОМАНІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН У КНИЗІ РЕПОРТАЖІВ БОРИСА АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА «ЗЕМЛЕЮ УКРАЇНСЬКОЮ»

У статті з'ясовуються особливості змалювання Б. Антоненком-Давидовичем образу графомана в українському суспільстві. Досліджується класифікація графоманів, їх сут-ність у контексті суспільних процесів. Аналізується ставлення автора до проблеми гра-фоманії.

Ключові слова: графоманія, репортаж, образ українського письменника.

The article clarifies the special aspects of describing the image of graphomaniac in ukrainian society created by B. Antonenko-Davidovich. The classification of graphomaniacs and their essence in the context of social processes are investigated. The attitude of the author to the problem of graphomania is analysed.

Key words: graphomania, journalistic story, the image of ukrainian writer.

Спосіб самовиражатися через думки та слова існував завжди. Сучасність від-крила для цього більше можливостей. Майже повна свобода слова та друку спри-

яє тому, що кожен, хто має бажання і гроші, може видати книгу, назвавши себе «письменником». Більшості пересічних читачів складно відрізнити літературні перлини від графоманської гальки, і це не дивно, бо через засилля нових авторів, багатьох імен та назв – як тут не загубитися? Як не помилитися і не натрапити на дешеву підробку справжнього літературного мистецтва? Хто є літератором, а хто – графоманом? Пошук відповідей на ці запитання зумовлюють актуальність обраної нами теми, адже відповісти на них береться визнаний мовознавець Борис Антоненко-Давидович. Працюючи свого часу редактором, він здобув величезний досвід спілкування з молодими авторами, а в книзі репортажів «Землею українською» приділив особливу увагу темі наполегливого штурму літературного олімпу працьовитими посередностями.

Письменник звертає особливу увагу на колоритних осіб з сильним і навіть хворобливим потягом до літературної творчості, які не мають проте належних здібностей.

Об'єктом дослідження у статті є психологічні постаті – типи найпоширеніших у біля літературному середовищі претендентів на письменницьке звання, якими їх бачив Борис Антоненко-Давидович.

Метою нашого дослідження є з'ясувати специфіку творення письменником узагальненого портрета графомана, який складається з багатьох індивідуалізованих психологічних типів, з якими Борису Антоненку-Давидовичу доводилося зустрічатися в реальному житті.

Зважаючи на те, що оцінка літературного твору є суб'єктивною, провести межу між письменником-початківцем та графоманом дуже складно [2; 145]. Борис Антоненко-Давидович розрізняє два типи письменників, до творчості яких він ставиться діаметрально протилежно. Так, він схвалює дитячі та юнацькі проби пера, «коли незрозуміла туга по чомусь невідомому, недосяжному, далекому опановувала ваше серце, коли ні з того, ні з сього в груди вам залізала тривога і біла на сполох, коли після першого поцілунку коханої юнки нам хотілося отак узяти б і заглибити усю земну кулю під зоряне склепіння космічних просторів, коли вам, взагалі, кортіло викидати всякі штуки й умисно бути дурнішим, ніж ви є насправді» [1; 97]. Саме тоді молодий автор бере зшиток чи альбом і старанно занотовує туди свої твори. Попри це, автор книги репортажів наголошує: справжні поети не мають потреби заводити спеціальні альбоми для поезій, а пишуть там, де доведеться, хоч на зовсім непридатному клаптикові паперу, бо думки їхні – спонтанні, раптові, виникають самі по собі, а не під час певної церемонії над спеціальним альбомом. Так, дитячі проби пера – це, як вважає автор, пошук власного «я», намагання дізнатися, до чого є схильність, а до чого – ні: «ці рудименти власних здібностей, мабуть, таки справді блукають по дитячій істоті, як біблійний хаос перед сотворенням світу, поки згодом одна з них не сформується у виразний нахил, хист чи талант» [1; 98]. Таку творчість він вітає, закликаючи не викидати зшитки юнацьких поезій, а лишити їх на старість, аби потім перечитувати і тішитися колишнім натхненням.

Інший же тип письменників – це дорослі люди, які мають фах, проте якась потреба змушує їх перевіряти себе на наявність літературного таланту. Борис Антоненко-Давидович аналізує причини, які спонукають таких людей братися за перо. Серед них – пошук легких грошей і слави, «адже немає, здається, ні однієї більше царини людської діяльності, окрім хіба що військової штуки, де б так легко й швидко можна було видряпатись на верховини популярності, стати відомим, що про нього говорять, на якого пошепки з пошаною і цікавістю показують очима, а то й просто пальцем, – як література» [1; 99]. Часто вважають, що шлях письменника – це найкоротший та найлегший спосіб стати знаменитістю, адже письменництво – популярна, всіма шанована справа. Автор наводить цікаві аргументи, що

підтверджують саме такі мотиви поведінки графомана. Наприклад, щоб скласти вірші, не обов'язково потрібно мати вищу освіту. Окрім того, «у царській Росії не було жодного пам'ятника якомусь ученому, винахідникові, чи інженерові, пам'ятники ставили там тільки царям, генералам і поетам» [1; 99].

Ще одна вагома причина стати письменником – звичайна цікавість, бажання графомана перевірити, чи не помирає в ньому літературний геній? Автор доводить, що насправді талант не завжди є перепусткою у світ літератури та визнання, бо він абстрактний та незримий. Тому на шляху до мети часто діє правило «переповненого вагона потяга»: влізе нахабніший. Спершу він поводитиметься скромно, потім – пробиватиметься далі, де зручніше, і нарешті претендуватиме не тільки на чільне місце, а й на нагороди. І не завдяки вмінню писати, а завдяки напористому характерові, нахабній вдачі, умінню домовитися, викрутитися, підлаштуватися. Так і потрапляють до списку «видатних» незаслужено.

Ще одна причина – мода. В українців вона, щоправда, специфічна, бо проявляється у почутті обов'язку перед чимось насправді невідомим, але окресленим як обов'язок перед Україною: «кожний сучасний «інтелектуальний шляхтич» неодмінно замолоду мусить написати хоч одного вірша, хоч трохи побути на літературній Січі» [1; 103]. Нічого кращого, ніж викладати свої думки на папері і ділитися ними зі співвітчизниками, українці, на думку Бориса Антоненка-Давидовича, не придумали. Письменник вдається до історичної паралелі, порівнюючи потяг до літератури з давньою козацькою мрією про свободу: «на Січ, у степ, на волю». Якщо кілька століть тому кожен свідомий чоловік поривався воювати на Січ, то зараз він вирушає в літературний степ. Козацькою шаблею тепер стало перо, степом – папір, а ворогами – злісні рецензенти.

Тож з тих чи інших причин «літераторів» – сила-силенна. Люди найрізноманітніших професій, віку, статків та соціального статусу надсилають до редакцій свої твори. Серед них Борис Антоненко-Давидович виділив кілька найцікавіших типів графоманів.

Наприклад, нерішучі молоді автори, які чемно пропонують редакторові звернути увагу на їхні вірші. Вони вештаються від редакції до редакції, мріючи хоч один із сотні творів власного написання побачити на сторінках журналу. Не випадково Борис Антоненко-Давидович порівнює щодо них дві ситуації: візит молодого хлопця до редактора з візитом того ж таки юнака до лікаря-венеролога. Обидва фахівці повинні винести дуже важливий вердикт. І хлопчині однаково соромно зізнаватися лікарю в хворобі і віддавати на суд редакторові плоди своєї творчості. І те, й інше – це щось глибоко особисте, сокровенне, не призначене для розголосу, але безвихідь змушує переступити через власний страх, щоб скинути важкий камінь з плечей: виставити перед людські очі предмет свого сорому – чи то хворобу, чи літературну спробу. І невідомо, чи виліковні ці недуги – фізична та духовна...

Особливий тип графомана – рішучий, самовпевнений нахаба, котрий вважає себе новою зіркою на літературному обрії. Поводить себе такий автор зовсім інакше: безапеляційно вимагає від редактора гонорару і щиро обурюється, почувши відмову друкувати твори. Іноді він навіть вимагає видати йому письменницьке посвідчення, бо вважає, що «бути письменником» - це значить «бути поважним», що це перепустка і перевага, скориставшись якою, можна отримати щось «по блату» чи поза чергою.

Не всі з графомани приходять до редакції особисто. Частіше вони надсилають листи, в яких то благають, то рекомендують розмістити твори на сторінках видання: «їхні листи стогнуть від благання, смиренності...» [1; 108].

Серед таких творінь трапляються і прості, не дуже вправні, але щирі вірші, що чіпляють за душу. Їх автори не пишуть листів з проханнями та автобіографіями.

Це навіть не графомани, а люди, які хочуть поділитися крихтою свого «я» зі світом. Чи опублікують, чи впізнають автора, чи заплатять гонорар – це все не має для них значення. Автор пише: «адже ж буває потреба в людини, коли її пече і крає співати або декламувати щось таке, що саме імponує її стану» [1; 111].

Борис Антоненко-Давидович розмірковує про те, що змушує пересічну людину писати. Відповіді так і не дає: «я так і не знайшов, чим пояснити це, і мені залишається або ж припустити наявність якоїсь масової літературної психози, або ж погодитись серйозно із теорією чинності атавізму від наших чубатих предків, про що я писав раніше» [1; 112]. Роздумуючи, Борис Антоненко-Давидович розповідає історію своєї давньої знайомої Катрі. Ще студенткою вона була активісткою, ініціатором різноманітних культурно-просвітницьких заходів, навіть була «досить розвинена» [1; 112]. Життя закинуло її в село, де вона почала господарювати як агроном, але бажання «нести світло в маси», на жаль, нікуди не зникло: Катря писала вірші, оповідання, п'єси, за якими ставила спектаклі на сільській сцені. Здавалося б, що в цьому поганого? Але письменник переконує: людина повинна займатися тим, що в неї виходить найкраще. Саме це є запорукою хорошого результату. Що було б, якби пекар враз почав будувати літак? Так само і з мистецтвом. Ніхто не забороняє творити для себе, складаючи написане у шухляду. Право ж нести свої твори у маси належить лише справжнім митцям, бо саме вони визначають і формують культурне середовище. Те, наскільки чистим та красивим воно буде, залежить від талановитих. А такі, як Катря, хоч і мають благородну мету «культурно-просвітньої роботи», лише примітивізують, дискредитують справжнє мистецтво, створюють його псевдоформу.

Борис Антоненко-Давидович вважає, що графоманія – явище негативне і шкідливе, він наголошує, що обов'язок редакторів – одразу відверто говорити графоманам правду про відсутність у них літературного таланту. Можливо, лише «гостре слівце» допоможе їм усвідомити, що займатися будь-якою роботою (а написання віршів – не виняток) треба, добре розбираючись у ній.

Своє негативне ставлення до графоманів автор показує через образне мовлення. Описуючи сцену родинного візиту до редакції, він називає жінку «мамашею», котра «оддыхала ядуху», її сина – «пестуном непівського життя», у якого не прості очі, а «лупаті з ознаками дегенерації баньки» [1; 114].

Говорить автор і про мовне питання. Його вражає провінційне невігластво і тупе слідуванні моді. Так, писати вірші українською на той час було модно, адже повним ходом відбувся процес українізації. От тільки автори використовували українську мову тому, що «очень красивий язык» [1; 115], навіть пишучи про Паризьку комуну... І хоч поезія має бути актуальною, але у випадку з графоманами, їхні пошуки сьогоденних тем обертаються погонею за часом. Так, автор наводить цікавий приклад китайського поета, коли його вірші на уславлення героїв революції доходили до редакції з запізненням, коли герої вже були оголошені зрадниками: «чи то може газети на той глухий куток, де сидів мій автор, запізно приходили, чи може його вірші чогось на пошті затримувались, але кожна його негода, присвячена котромусь з діячів китайської революції, надходила до редакції вже тоді, коли цей діяч зраджував революцію» [1; 117].

Серед усіх графоманів чільне місце відводить Борис Антоненко-Давидович образові «дедушки» Кирила Івановича, позитивне ставлення до якого передає за допомогою опису зовнішності: «з лагідними очима й великим рум'янцем на щоках» [1; 120]. Він – «Великий диктатор», бо сам не пише, а лише «задиктовує» свої секретарці. Його «письменницька кар'єра» почалася з того, що він надрукував книгу про бджільництво, і слова з іменем автора на обкладинці пробудили в ньому непереможне бажання бачити їх ще і ще. Манія величчя персонажа проглядається і

в тому, що «Великий диктатор» замовив собі металеве погруддя...самого себе. Література створила з нормального бджоляра божевільного писаку.

Підсумовуючи сказане, Борис Антоненко-Давидович ставить собі і читачам риторичне запитання: що було б, якби всю цю творчу енергію та ентузіазм графоманів спрямувати в правильне річище?... Адже вона – просто кипить! Тільки користі з неї – ніякої.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Антоненко-Давидович Б. Землею українською / Б. Антоненко-Давидович. — Філадельфія : Вид-во «Київ», 1955. — С. 164.
2. Ковалів Ю. Графоманія / Ю. Ковалів // Літературознавча енциклопедія. — К. : Видавничий центр «Академія», 2007. — Т.1 — С. 242.